

maviADA
Öykü Dosyası

ÖYKÜ DOSYASI

*

KATILANLAR

*

Mehmet Güler 3

Ramazan Korkmaz7

Nilüfer Ü.Özyanık / Nadir Gezer 11

Ayşe Kilimci 13

Zeynep Aliye 14

Yusuf Yağdırın 16

Nadir Gezer 18

*

maviADA
kültür sanat edebiyat
YIL:1 SAYI 4 2006

Ayşe KILIMCI
Şenol YAZICI
Nadir GEZER
Yusuf YAĞDIRAN
Mehmet GÜLER
Ece TEMELKURAN
Can DÜNDAR
Mavisel YENER
Güldem ŞAHAN
Zeynep ALIYE
Fadime Y. KAROĞLU
Niyazi UYAR
Sabri ÖZDEMİR
Sunay AKIN
Yaşar MIRAÇ
Prof.Dr. Ramazan KORKMAZ

Nadir GEZER
ÖYKÜde 25 YIL

maviADA DOSYA
ÖYKÜ

ELDE VAR ÖYKÜ

Mehmet GÜLER

KENDİSİ KISA,

SERÜVENİ UZUN OLAN ÖYKÜ...

Kısalık bir eksikliği, güdüklüğü yansıtmaz onda. Bir alçakgönüllülüğü, mütevazılığı, yoğunluğu yansıtır. Nicelik yerine niteliği yeğlediğini düşündürür...

Romana göre oylumu kısa olan öykünün romandan daha eski, uzun bir serüveninin olduğu söylenebilir...

Öykünün özelliklerini, yaşını, başından geçen serüvenleri başkasıyla değil, yine kendisiyle kıyaslamak doğru olur. Onu türlü yazınsal türlere benzetmeniz, onlarla arasında bazı koşutluklar kursanız da o yine en çok kendine benzer. Bu yüzdendir ki her dönemin en saygın yazınsal ürünlerinden biridir öykü.

Hangi yönden bakarsanız bakın, uzun bir serüveni var öykünün... Her gün gelişen, farklılaşan öykü için yeni şeyler söylemek gerekir. Ele, avuca sığmayan öyküyü kendi serüvenine sığdırarak anlatmak da olanaksızdır...

ÖYKÜNÜN SERÜVENİ

Öykü anlatma'ya eski dilde 'tahkiye' etme sanatı deniyor.

Türk edebiyatına bakıldığında, ilk 'tahkiyeli' yapıtın 'destan' olduğu söylenebilir. Bu duruma göre destanlar birer öykü müydü? Hayır. Ama 'tahkiyeli' ilk yapıtlardır destanlar.

Türk edebiyatında ilk yazılı metinler V1. yüzyıldaki balballarla, V111. yüzyıldaki Göktürk Yazıtlarıdır.

Destanla masalın tarihleri insanlığın kendisi kadar eskidir. Öykünün masaldan ayrılan yanı, onlar gibi tamamen düşselliğe değil; yer, zaman, kişiler, ortam bağlamında gerçekliğe dayanmasıdır. Onlara göre daha gerçekçidir, ayakları yerededir.

Anlatı türü olan öykü, yazının bulunmasından da önce vardı. Avdan dönen bir insanın nasıl avlandığını, ya da bir yakınının vahşi bir hayvanla

boğuşurken ölmesini beden diliyle, şiirli sözlerle çevresindekilere anlatması ilkel bir öykülemidir. Mağara resimlerindeki, duvar kabartmalarındaki anlatımlar da bir çeşit öykülemidir.

Türk edebiyatında öyküye geçişin ilk örnekleri 'Dede Korkut Öyküleri'dir. Bu öyküler, konu ve anlatım bakımından destan/öykü özelliğini bir arada gösterirler. Destanla halk öyküsü arasında bir köprü de sayılabilir bunlar. Zaman ilerledikçe destan yerini yavaş yavaş halk öykülerine devredecektir. Bu evrimsel değişimde Dede Korkut Öykülerini'nin önemli ölçüde kaynaklık ettiği söylenebilir. Atilla Özkırımlı bu konuda şöyle diyor: "Öykünün bir tür olarak gelişimi, masallardan günlük olayları anlatmaya geçişle başlamıştır. Bağımsız bir tür olarak gelişmesi ise oldukça geç, ancak XIX. yüzyılda gerçekleşmiştir. Bunun nedeni, destan ve halk hikâyesinin romana doğru gelişmiş olmasıdır"(Dil ve Anlatım, Ümit Yayınları).

İslâmiyet'in benimsenmesinden sonra Arap ve İran kültürünün etkisine giren Türk edebiyatı, bu dillerin yarattığı manzum ve mensur(nesir) türü çeviri ürünlerle tanışır. Özellikle de mesnevi tarzında öyküler kazanır edebiyatımız. Bunları öykü türünün ilk kaynağı olan dini öyküler, kıssalar, dervişler arasında yayılan evliya öyküleri, din ulularının ve peygamberlerin yaşamıyla ilgili öyküler izler. Selçuklu ve Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan sonra mensur öykülerden Battal-name, Danişmend-name, Hamıza-name, Yusuf ile Züleyha, Leyla ve Mecnun, Beng ü Bade... gibi halk öyküleri yaygınlaşır. Bu çizgi bize halkımızın öyküleme, öykü anlatma (tahkiye etme) gibi doğal yeteneğinin olduğunu gösterir.

Eskiler hikâye anlatana 'hikâye-perdaz', yazana 'hikâye-nüvis' derlerdi. Tüm bu halk hikâyelerini çağdaş öykücülüğümüzün başlangıcı saymak zor. Halkın yarattığı destanlar, masallar, hikâyeler sözlü geleneğin ürünleridir ve bu ürünler feodal kültüre aittir. Oysa öykü ve roman burjuva kültürünün ürünleridir. Çağdaş öykü, tıpkı roman, tiyatro, röportaj gibi yazınsal türlerle birlikte bize Batı'dan gelmiştir. Bu duruma göre çağdaş öykünün temelinde matbaa, okul/eğitim/yazı yatar. Doğaçlamadan söylemek yerine kâğıda/kaleme dayanır. Yüzlerce, binlerce yılın içinden süzülen halk hikâyeciliğimizin bu yeni öykü anlayışında bir aşısı bile olmadığını düşünmek de haksızlık değil midir?..

Çağdaş anlamda öykü, romanla birlikte Tanzimat döneminde Türk edebiyatına çeviri yapıtlarla girer. Başlarda 'hikaye' sözcüğü roman için de kullanılır. Öykünün öz adı ise 'küçük hikaye'dir.

(Öyküyle romanın böylesine yakınlaştırılması rastlantısal değildir.)

Tanzimat döneminde öykü türünde ilk yapıt Ahmet Mithat Efendi'nin 'Letaif-i Rivayet'dir. Bunu Sami Paşazade'nin 'Küçük Şeyler'i izler. Bu dönemin ürünlerindeki konular genellikle günlük yaşamdan, tarihten alınmıştır. Letaif-i Rivayet'te dil sadedir, 'meddah' etkisi ve tekniği egemendir. Yazarlar, özellikle ilk dönemlerde romantizmin etkisi altında kalırlar. Olaylar çoğunlukla duygusal, acıklıdır. Kafes arkasından görüp aşık olma gibi rastlantılar üzerine kuruludur. Batı öykünmeciliğiyle dolu, son derece yapay, cılız ürünler olmalarına karşın, yine de sosyal yaşamın izdüşümüdür bunlar. Bu durum Tanzimat edebiyatının ikinci döneminde daha bir gerçekçilik kazanacak, rastlantılar gözleme, imgeleme dayalı buluşlara dönüşecektir. Yaşam ve edebiyat evrilip değişirken daha bir gerçekçilik kazanacaktır...

ÖYKÜYE ALİNTERİNİ KATANLAR

Öykü ağacını sulayıp büyütenleri anmak bir vefa borcudur. Bu ağacın hep yeşil kalması, dal budak salması için alın terini dökenler o kadar çok ki. Bunları saymaya kalktığımızda, hatırlayıp andığınızdan, hatırlamayıp unuttuklarınız daha çok olacağını biliyorum. Bu konuda bir 'vefa' borcunu ödeyelim derken, farkına varmadan vefasızlık da yapabiliriz...

Öyküye ve öykücülere karşı okurun, eleştirmenin vefalı olması beklenir. İçinde yaşadığımız medya çağında ünlü öykücü olmak ya da olmamak biraz da medya denen o görseelliği kullanmaktan geçiyor. Bu görseelliği kullanamayan öykücülerin ne adları duyuluyor, ne sanları. Vefasızlık dediğimiz o kadir kıymet bilmezlik öykücü yaşarken de kendini gösteriyor.

Asıl vefa ya da vefasızlık, öykücünün zamanla yarıştığı anda başlıyor. Yaşarken şöhreti yakalayan pek çok öykücü, öldükten kısa süre sonra unutulup gidiyor. Öykünün yaşaması, yaratıcısının yaşamasıyla koşut mu olmalı. Elbette ki değil. Her öykünün arkasında 'badigart' gibi onu kollayan, koruyan bir öykücünün olması gerekmez. Öykü kendi ayakları üstünde durabilmeli ve zamanla yarışabilmeli.

Ne yaparsanız yapın, iyi yazılmamış bir öykünün zamanla yarışması beklenemez. Yazıldığı dönemlerde hiç ilgi görmeyen, ama değeri zaman içinde anlaşılan öyküler, yapıtlar vardır. Bunların kıymetlerini yaşadığı çağın insanları bilmemiştir, ama zaman bilmiştir. Has öyküler, öykücüler za-

manla yarışanlardır. Her öyküye ve öykücüye kolay kolay nasip olmuyor bu durum.

Türk öykücülerini anarken, 'olmazsa olmaz' dediğimiz türden öykücülerimiz var ki, bunların adlarını mutlak söylemek gerekir. Değerleri yaşadığı zaman diliminde anlaşıldı mı, orasını tam olarak bilemem. Ama akan zaman onların değerini bilmiştir. Örneğin, Servet-i Fûrun döneminin öyküsü dendiğinde bir Hafit Ziya Uşaklıgil'i anmamak olmaz. 'Millî Edebiyat Akımı'nın öncülerinden Ömer Seyfettin bir öykü peygamberidir. Bu konuyla ilgili ilk 'vahiyler' ona gelmiştir. Ulusal dilin, ulusal konuların, 'olay öyküleri'nin ilk çıktığıdır o. 'Belli bir akıma bağlı kalmakla birlikte, emeğiyle geçinen 'küçük insanın' en içten, en doğal anlatıcısı Memduh Şevket Esenalı anmazsak öykünün kutsal gücü çarpabilir bizi. 1940 ve sonrasında gelişen 'toplumcu gerçekçilik' akımının büyük ustası Sabahattin Ali, onun arkasından gelen Orhan Kemal'dir. Klasik öykü gerçeğini kırıp parçalayan, eski söylemden çağdaş bir söyleme geçen, yüreğini küçük insandan yana koyan, öyküye gerçek anlamda saygınlık kazandıran özgün bir öykücümüz vardır ki o da Sait Faik'tir. Sait Faik'i öykü dağının doruğuna koymak gerekir. Zekanın, aydınlık Türkçe'nin, mizahın önemli öykücülerinden birisi de Haldun Taner'dir. Aziz Nesin'i, Tomris Uyar'ı anmazsak Türk öyküsü küser bize...

Daha çok öykücü adı saymayacağım. Çünkü korktuğum o vefasızlığı yapmaya başlamışım gibi bir duyguya kapılmaya başladım...

Günümüzde kendini öyküye adanmış, bu çitayı daha da yükseltmiş pek çok öykücümüz var. "Günümüzde öykü öldü, ölecek..." diye kaygılananlara hiç inanmadım. Çıkan onca öykü dergisiyle, yayımlanan onca öykü kitabıyla onlar kendi türkülerini söylüyorlar. Küçük bir örnek vereyim: 1993 yılında sadece 16 öykü kitabı yayımlanmış. Bu yazıyı hazırladığım 2004 yılında yayımlanan öykü kitabı sayısı 61. Nicelikle nitelik arasında bir ilginin olduğu unutulmamalı. Öyküye gönül verenler azalmıyor, çoğalıyor. Zaman denen o meçhul bizden daha adil, belleği daha sağlam. Zamanın döl yatağı besler ve çoğaltır onları...

ÖYKÜNÜN TANIMI

Tüm tanımların eksik olduğu söylenir.

Doğrudur.

Ele avıca sığmayan, kendi kuralını, yasasını kendi koyan, bozan, değiştiren bir yazınsal türü

tanımlamak, onu daha çok eksik bırakmak demek değil midir?

Yazınsal türün -burada söz konusu olan öykü-tanımlanamazlığı onun iç tözünden(cevherinden) gelir. Her gün kuralları bozacak kadar dinamik, değişken olan, tüm yaratıcılıklara açık bir yazınsal türü tanımlamak demek, onun sınırlarını çizmek, dondurmaktır. Dondurduğunuz anda da öldürürsünüz onu. Değişkenliğine, öz dinamizmine zincirler vurursunuz. O yazınsal türün eytişimsel anlamdaki devingen ve değişkenliği, koyduğunuz değişmez duvarlara çarpar. Sonunda tanımınız değil, tanımını yaptığınız o yazınsal tür utku kazanır. Tanımınızsa zaman karşısında silinip gider. Bu nedendir ki tanımdan daha önemli olan yazınsal türün kendisidir. Onu tanımlarla ne anlayabilir, ne de anlatabilirsiniz. Çünkü öykünün tanım gibi kuralları, sınırları yoktur; duyarlığı ve çağrışımları vardır sadece. Tanımlardan öyküye varmak yerine, öykünün kendisini yaşayarak ayrıntılara, bu ayrıntılardan biri olan tanıma varmak gerekir. Elbette ki onu da hiçbir zaman mutlaklaştırmadan, değişmez kabul etmeden...

Yazınsal türlerin tanımlanamayacağı konusunda pek çok yazın adamı birleşmiştir. Birleşmiştir de, o yazınsal türün ortaya konması söz konusu olduğunda, yine dönüp dolaşmış, birçok tanımlardan yararlanmışlardır. Bunlardan birisi, değerli yazın adamımız, kuramcımız Emin Özdemir'dir. Ondan alacağımız kısa bir alıntının bu konuya ışık tutacağına inanıyoruz: "Öteki yazı ve yazınsal yaratılarda olduğu gibi, öykü için de bugüne değin tanımlar geliştirilmiş, türlü tanımlar yapılmıştır. Ancak bunların hiç birine, değişmez, kesin bir tanım gözüyle bakamayız. Çünkü toplumdaki gelişme ve değişme doğrultusunda yazınsal türler de gelişim ve değişim gösterir. Bu yazınsal yaratıların belirleyici özelliklerinden biridir. Nice yıllar "olmuş ya da olabilmesi mümkün olayları anlatan kısa oylumlu yazılar" diye tanımlanmıştır öykü. Bunun gibi "İnsan yaşamından gerçeğe uygun kesitler sunan, bunun yere, zamana bağlayarak yapan" yazı türü denilmiştir. Daha değişik tanımlar da yapılmıştır. "Olayları ve kişileri tek yönüyle ele alıp anlatan, romandan daha küçük oylumlu" yazılar gibi. Çoğaltabiliriz bunları. Ne ki bağlanabileceğimiz kesin bir tanıma ulaşacağımızı söyleyemeyiz.(Yazı ve Yazınsal Türler, Emin Özdemir, Karacan Yayınları, s. 184)

ÖYKÜYÜ İNADINA TANIMLAMAK

"Şiirde anlam aramak, geceleri güzel öten kuşu bir damlacık eti için kesmeye benzer" der Ahmet

Hâşim. Pek çok şair, kuramcı, öğretmen de bu anlayıştadır. Onlar ne kadar "Şiir açıklanamaz, duyulur" deseler de, hemen her koşulda onu açıklamaktan, onda anlam aramaktan, tanımlar getirmekten vazgeçemezler. Belki tanım o kadar kötü değil. Kötü olan yaptığı tanımın en doğru, değişmez olduğunu kabul etmek, sanatı bu kalıplar içinde dondurmaya çalışmak.

Şu anda kendimi o çelişkiden bir türlü çıkamayanlara benzetiyorum...

Sanat yapıtlarının tanımlanmasına başta sanatçılar karşı çıkarlar. Çıkarlar da yine de onu tanımlamaktan vazgeçmezler. Berna Moran da tanıma karşı. "Birçok filozoflar tanımını yapmağa kalkışmanın boşuna bir çaba olduğu inancındadır. Güç tanımlanan bir kavram olduğu için değil, tanımlanamaz olduğu için." Berna Moran, yeri geldiği zaman tanımın gerekli olduğunu belirtiyor, buna hoşgörülle bakıyor: "Her biri sanat eserini değerlendirirken farklı ölçütlere dayanıyorlar. Bu ölçütlerden hangisinin geçerli olabileceğini nasıl kararlaştırabiliriz? Geleneksel bir görüşe göre bu gibi durumlarda kavramların tanımlarını yapmak şarttır."(Edebiyat Kuramları, S:273). Adnan Binyazar ne diyor bu konuda: " Her düşünürün insana bir yaklaşımı vardır. Düşünür de bu yaklaşımıyla bir kimlik kazanır. Hatta başka tanımlar da yapılırsa, bu tanım, yapılan başka bir tanıma taban tabana zıt da olsa, gene de bir düşünürün yaklaşımının bir önemi vardır. Çünkü tanım, düşünürün ideologyasının kuramını belirler. Ayrıca, yapılan tanımda hem tüm insanı, hem de gerçek anlamda insanı belirleyen yönler vardır.(Ağıt Toplum, Cumhuriyet Kitapları, s.38)

Karşı ola ola tanımını pek de dışarı atmıyor sanatçılar.

"Şiirin kırk kapısı var" denir. Buna tanım diyebilir miyiz. Tam bir tanım olmasa da önemli bir saptama. Peki, şiirin kırk kapısı var da öykünün yok mu? Şiir gibi öyküye de en az kırk kapıdan girilir. Sözü yine tanıma getireceğim. Otuz dokuz kapıyı bırakır da yalnız tanımını yaptığınız kırkinci kapıdan yani kendi kapınızdan girerseniz, tanımını yapılabilen otuz dokuz kapıyı yüzünüze kapatmış sayılmaz mısınız? Sanatın çağrışımlara açık varsılıklarını dondurup, onu tek bir kapıya tutsak etmiş sayılmaz mısınız?

Bunları bile bile yine de bir bağlılığımız var tanıma. Açık söyleyeyim ki güzel tanımları seviyorum. Hem de tanımlara karşı ola ola. Hem de sanatın o kırk kapısını göre göre. Bunun bir şablona bağlanmak, bir kolaycılığa kaçmak oldunu bile bile

öykü dosyası

yapıyorum. Konuşurken, yazarken sık sık da yararlanıyorum o tanımlardan. Örneğin, Cortazar'ın "Öykü nakavtla kazanmak zorundadır" sözü pek sevimli geliyor bana. Yakın günlerde kim söyledi bilmiyorum; "Has öykünün uçları açık olur" sözü de hoşuma gidiyor. Söylemek istediklerimi tam söyleyemediğim, bocaladığım yerlerde böylesi net saptamalar, tanımlar hemen imdadıma yetişiyor; sıkıntılardan kurtarıyor beni.

Tanımın aleyhinde bu kadar söz ettikten sonra biraz da yanında olayım. Hoşuma giden tanımları yıllardan beri bir deftere yazdığımı söylersem şaşırmanız herhalde? Laf aramızda, isterseniz bunlardan birkaç tanesini kulağınıza fısıldayayım: "Öykü bir C vitamini hapıysa, roman o hapa eşdeğer bir kilo limondur. Roman, yerde türlü akrobasi hareketleri yapan akrobatsa, öykü bir ip cambazıdır" (Bedii Demirseren). "Hikaye yazmak, iki yanı uçurum olan bir yolda; roman yazmak ise en az dört beş şeritli bir otobanda araba kullanmak gibidir" (Aydoğan Yavaşlı). "Tepeden inmedir öykü. Birden bire dalar hayata. Uzun hazırlanmalara gerek duymaz. Bir görüntüden, bir çağrışımdan, bir "an"dan girer anlatıya... Öykünün başlangıcından öncesi ile bitimden sonrası okura bağışlanmış gibi geniş bir özgürlük alanıdır" (Fahrettin Demir). "Öykü merkezkaç kuvvettir" (Turgut Uyar). "Cenin nasıl dünyaya bir placenta içinde gelirse, her iyi hikâye de öyle kendine özgü bir gizem, atmosfer içinde doğar. Kahramanlar, olaylar kendiliğinden gelir. Öykünün özelliği yoğunluğu. Fazla laf etmez, gerektiği kadar konuşur. Son derece hesaplıdır" (Haldun Taner). "Çağdaş kısa öykü yazarı düzyazının lirik ozanıdır, gerçekte çoğu kısa öykünün okur üzerindeki etkisi roman ve eski öykü türlerinden çok şiere yakındır" (Allen). "Her olağan nesnelere tansıklı öyküler gizlidir. Belki de bir kaldırım taşının da öyküsü vardır" (Flaubert). "Öykü, bir şeyin iç denizindeki an, durum kesitlerine dönük kırılğan, etik anlatı. Romanla yatağı ayrı, taşıdığı mil farkı da farklı. Roman bir iklimdir. Öykü o sürenin çiçeği, rengi, ışıltısı, tınısıdır" (Ferudun Andaç). "Öykü az katmanlı, az soluklu, çok gençken bile yazılabilecek bir şey (Adalet Ağa-oğlu). "Hikâye ve romanların hepsinin maksadı, insanların içine bakacakları bir ayna tutmaktır" (Erskine Caldwell). "Hikayeye az kelime ile çok anlam sıkıştırılabilir. Güzel yazılmış bir hikâye, değer bilenler için bir ziyafet, güç beğenenler için bir doyurmadır. Hikâye bir iksir, bir özettir" (Antole France). "Hikâye, romanın durduğu yerde başlar. Hikâye, olaylarla ilişki kurmak değil, olayların ta kendisidir. Hikâye, geleceğe yönelmiş bir olaydır.

Olayların büyüleyici gücü, hikâyenin de kendini gerçekleştirmesine omuz verir" (Maurice Blanchot). "Hikâye, insan yaşamında büyük bir bölüm, anlık duygulanmalardır" (Rasih Güran). "Hikâyede konu, birçok ham maddeden meydana gelmiş bir dinamit gibi olmalı. Hikâye, akılda durmadan büyüyen bir düşünce çığı meydana getirmeli" (Bekir Yıldız). "Tasarlamaya ve gözleme dayanarak, insan yaşamından seçilmiş küçük an'ların parça parça anlatımını amaçlayan, genellikle birkaç sayfadan oluşan anlatı türü" (Yusuf Çotuksöken). "Kısa hikâye yazarı, büyük bir meydan savaşında yer alan bir er değildir. O, geniş cephele bir savaşın adsız çarpışmalarına katılan bir çetecedir. Toplumun kıyısında durur, silik insanlarıyla uğraşır" (Frank O'Connor). Tam bir tanım mı bilmiyorum ama, şunları da yazmaktan geçemeyeceğim: "Roman gücünü merkezden dışa doğru yayılan dalgalardan alırken öykü tam tersine yayılan ya da yayılmış dalgaları merkeze, odağa toplayarak, ana eylem ya da durum ya da kişi ya da duygu içinde eriterek, seçtiği merkezi/odağı yoğunlaştırarak gücünü kazanıyor" (Nalan Barbarosoğlu). "Romanın tüm içeriğini tepeden tırnağa birbirine bağlayan bir iskelet yapısı vardır. Öykü ise o anlamda kemiksizdir" (William O'Rourke). "Bir ev için, apartmanın küçüğü demek ne kadar tarifte aksaklık gösterirse, hikâyeyi de romanın kisası saymak o kadar yanlış bir düşünce uyandırabilir" (Mustafa Nihat Özön).

Bu kadar tanım sanırım yeter.

Tanıma karşı ola ola gizli bir tanımseverliğimizin olduğu da bir gerçek. Benim gibi sevdiğiniz saptamaları, tanımları kimseye çaktırmadan bellek defterinize yazabilirsiniz yine de. Benden söylemesi...

Mehmet GÜLER KİMDİR?

1944 Sivas/ Çepni doğumlu. Öykücü, romancı. Türkçe Öğretmenliği yaptı. 1970'den bu yana, ağırlığı çocuklara yönelik olarak dergilerde çok sayıda yazısı, yirmiden fazla kitabı yayımlandı.

Prof. Dr. Ramazan KORKMAZ

ÖYKÜ'de Düşünsel SAVUNMA:

Cengiz AYTMATOV Öykülerinde

Ötekileşme Sorunu ve Tahrip Edilen Bellek Mekanları:

"Ruhumuz bir oturma yeridir."

Gaston Bachelard

Kişinin kendilik bilincine kavuşması, öncelikle "dıştanlık"ın kör bataklıklarına saplanmadan kendi içine dönmesine ve orada oturmayı öğrenmesine bağlıdır. Ortega Y.Gasset, kendi içinde oturmayı öğrenmeyen kişinin, hayvan gibi içine sığamayacağını ve dıştanlığa gömülerek asla kendini kuramayacağını söyler".

Kişinin kendini çevreleyen şeyler dünyasında yitip gitmemesi için, onun, tarihselliğini sağlayan bellek mekanlarına tutunması ve orada kurduğu kendilik bilinci ile hem uzamsal boyutta dünyayla, hem de zamansal boyutta toplumsal geçmişine bağlantıya geçmesi kaçınılmaz bir gerekliliktir. Bu bağlamda bellek mekanları, mitik kahraman Antheus'un toprağı gibi, kendisiyle temasa geçildiğinde ölen'i diriltiren bir tinsel varoluş alanıdır.

Yaşadıklarımız, düşlediklerimiz gibi, unuttuklarımızın da içimizdeki toplanma merkezi olan bu tinsel varoluş alanları (bellek mekanları), kendilik bilinci kurmanın en temel çıkış noktasıdır. Toplumsal ve bireysel anlamdaki tüm insani kazanımlarımızın barınakları, bu yüzden, sürekli bir biçimde, türleri üzerinde güce dayalı üstünlük kurma eğilimindeki kişi yada kurumların ana hedefleri olmuştur.

Cengiz Aytmatov'un eserlerinde, mütecaviz – mütegalibe kesim tarafından ele geçirilmek yada tahrip edilmek istenen bellek mekanlarını, işlevsel özellikleri itibariyle;

1. Deneyimsel/mimetik bellek
2. Nesnelere belliği
3. Dil ve iletişim belleği

4. Kültürel bellek

Başlıkları altında dört ana bölümde değerlendirebiliriz.

1. Deneyimsel / mimetik bellek

Gün Uzar Yüzyıl Olur adlı romanının başlangıcında Yedigey'i, dostu Kazangap'a sağlığında verdiği sözü yerine getirmek ve onu Nayman Ana Gömütlüğü'ne gereği gibi, bu bozkır bilgesine yakışır bir biçimde defnetmek için büyük bir titizlikle uğraşırken buluruz;

"Havutu devenin sırtına yerleştirme uzun zaman aldı. Sonra yuları başından geçirdi. Bu da bitince havutun üstüne renk renk, uzun püsküllü, halı nakışlı atadan kalma örtüyü serdi. Ukubalanın gözü gibi koruduğu örtü ve yepyeni gezi yularıyla Karanar'ı son kez ne zaman donattığını anımsamıyordu. İşte şimdi böyle bir fırsat çıkmıştı."

Karanar'ın semerlenmesi bitince Yedigey hayvanı ayağa kaldırdı ve yaptığı işten çok memnun kaldı. (..) püsküllü örtüsüyle deve, kendi cüssesiyle birlikte daha gösterişli bir binek hayvanı olmuştu. Gençler, özellikle Sabitcan, saygıdeğer bir kişinin cenaze törenine hazırlık yapmanın hiç de insana yük olmadığını; tam tersine, üzücü bir olay nedeniyle de olsa, böyle durumlarda gerekli saygıyı göstermenin kaçınılmazlığını görsünler anlasınlar."

Yedigey'in amacı, yatılı okullar gibi sistemin toplu meditasyon mekanlarında yetiştirilerek geleneğin mimetik /deneyimsel belleğinden koparılmış gençlere, geçiş dönemlerine ait geleneksel tavır alışını göstermektir. Ölüm gibi mutlak bir çözümlü karşısında toplumsal dayanışmanın, insanca paylaşmanın "kaçınılmaz"lığını "gençler(..) görsünler anlasınlar." Görmenin, ruha ulaşmadaki doğrudanlığı, her ne kadar ideolojik koşullandırmanın yapay engelleriyle karşılaşsa da Yedigey bu ölüm olayını, gençleri geleneksel tavırla yüzleştirmek için iyi bir fırsat olarak görür.

Geçmiş'in ortaya çıkması ve bir anlama dönüşerek varlaşması için, şimdi'yi yaşayan bireyin onunla ilişki içine girmesi kaçınılmaz bir zorunluluktur. Yedigey'in cenaze ile ilgili düzenlediği seremoni, böyle bir ilişkilendirme amacına yönelik mesajlar içerir. Bu ilişki, bireye tarihsellik boyutu kazandırır ve onu daha derin bir yapı olan kültürel belleğe taşır. Yedigey bunu, geleneksel anımsama yöntemleriyle yapar, çünkü, bozkırın ortasına atılmış insanın, kimliğini tanımlayarak güven duyabileceği tutunma noktalarına gereksinimi vardır.

Anthony P.Cohen, görünüşteki amaçları ne olursa olsun bu tür ritüellerin, bireysel / toplumsal bilinci ve duyarlılığı artırdığını ve bireyin toplumu yaşantılamasına neden olduğunu belirtir. İnsan, ritüel biçimlerdeki anımsamalarla farkında olmadan sorumluluklar üstlenir, tarihsel olan'la yüzleşir ve toplumsal tine karışır. Yaşamın temel geçiş dönemleriyle ilgili pratikler, deneyimsel/alışkanlıklar yoluyla içimizde/belleğimizde barındıklarından, kendimizle ilgili görüşlerimizin ilerideki belirleyici gizil yönlendiricileri olacaktır. Bir bakıma geleceğimizi kuran gücün, bu ritüellerle beslendiğini ve yaşamın zorluklarına karşı bize direnç verdiğini söyleyebiliriz.

Oysa tek boyutlu bir sistem formatına çakılmış Sabitcan, Nayman Ana'nın mankurt oğlu Jolaman gibi, kendisini kurtaracak olan her türlü anımsama girişime kapalıdır. Onun için, insanların uzaktan kumanda ile yönetileceği 20.yüzyılda, eski, modası geçmiş adetlerle uğraşma, ölü için deve bezeme ve kilometrelerce yolu çölde aşmaya çalışma gibi "zaman kaybettirici", "saçma iş"lerin hiçbir anlamı yoktur. Çünkü o, yazılı ve sözlü aktarımdan önce kişiler arası etkileşimin taklidi boyutunu kapsayan ve bireyin sosyalleşme sürecindeki ilk durağı olarak kabul edilen mimetik bellek'ten koparılmıştır. Ayrıca bu bellek mekanları, "burjuva yönelimleri", "feodal kalıntılar" gibi, dönem için büyük suç sayılan aşağılamalarla tahrip edilerek dönülemez de kılınmıştır.

Totaliter sistemlerin mantığını bu bağlamda sorgulayan Paul Connerton, devrimlerin, eski dönemlerin egemen bedensel pratiklerini reddetmesinin temelinde, kimlik nosyonunun bütün bu alışkanlıklar düzeneği içine sinmiş olduğunu bilmesinin yattığını söyler. Reddedilen doğrudan bedensel deneyimin bizzat kendisi değil, içinde taşıdığı kişisel kimlik ve toplumsal tinidir.

2. Nesnel Belleği

"Merhaba Aral gölü, diye fısıldadı Yedigey!"

İnsanın doğuştan nesnel dünyası içinde kendini bulması, onu, eşyalara çarparak, dokunarak, kendi sınırlarını tanıma olanağına kavuşturur. Küçük bir çocuk, ateşin yakıcılığını, bütün "yanarsın!" uyarılarına rağmen elini yakarak, taşın veya sehpanın sertliğini, bıçağın veya camın keskinliğini kafasını, kolunu çarparak, keserek deneyimleri ile öğrenir. Böylece insan, ontolojik anlamda varlığının sınırlarını da kavramış olur. Nesne ve bilinç arasındaki bu eğitimsel ilişkiden; kurguları insanlığın çocukluk dönemlerine uzanan hiyerarşik saygı, kutsama ve

kurtarma öyküleri, kuralları ve inanç biçimleri ortaya çıkmıştır.

Evrenin gizli bir ruhu olduğu ve bu ruhun onu kuran canlı cansız tüm varlıklara sindiği görüşü, insanları, yazgısal birliktelik içinde oldukları nesnel dünyaya karşı daha saygılı ve ölçülü olmaya yöneltmiştir. Eşyanın ruhuna gösterilen tazim, onda kendi yansımaları gören, beraber paylaştığı dünyadaki kader birliğini anlayan insanın, aslında kaygı ve endişe içinde merak ettiği kendi gelecek varlığına duyduğu saygıdan başka bir şey değildir.

Nesne ile bilinç arasındaki eğitimsel (diyalektik) bağın doğrudanlığı, edebi eserlerde özellikle mekan-insan özdeşliğine dönüşerek kendini yansıtır.

Cengiz Aytmatov'un eserlerinde özel bir dikkatle işlenen mekan-insan özdeşliğinin en güzel örneklerinden birisi, Toprak Ana adlı uzun öyküde karşımıza çıkar. Savaşta kocasını, oğullarını ve işleyen bu felaket süreci sonunda gelini Aliman'ı kaybeden yaşlı Tolgonay, "Ölüleri Anma Günü"nde, acısını paylaşmak, dertleşmek ve ortak geçmişlerinde kalan mutlu günleri yad etmek üzere tarlası ile konuşmaya gider;

"- Selamınaleyküm sevgili tarlam! Dedi yavaş sesle.

-Aleykümselam Tolgonay. Yine geldin demek? Görüyorum, biraz daha yaşlanmışsın, saçların bembeyaz olmuş... Aa, baston da kullanıyorsun artık.

-Evet, güzel toprağım, yaşlandım. Ee aradan bir yıl geçti ve sen bir hasat daha verdin... Biliyor musun bugün "Ölüleri Anma Günü"

-Biliyorum ve seni bekliyordum Tolgonay, ama bu defa da yalnız geldin değil mi?

-Gördüğün gibi yalnızım, hep yalnız..."

Tolgonay ile tarlası arasında, ortak geçmişlerinden beslenen derin bir dostluk bağı vardır. Tarla / toprak, her yıl kendisiyle yüzleşen, ona emek veren bu yalnız ve ölümlü varlığı, yaşlı bir anne şefkatiyle kucaklar. Tolgonay, tarlasına baktıkça, onun yüzüne sinen geçmiş mutlu günlerini anımsar; evlilik heyecanı, ilk mahsulü dermenin coşkusu, çocuklarıyla toprağın tanıklığında gelişen, büyüyen sevgileri, yaşama olan inançları... Oysa şimdi, bütün bunların hepsi, onu sonsuz acılar içinde bırakarak terk etmişlerdir. İnsanlığın kendisini yok etme hastalığının

ürünü olan savaş, bütün bu değerleri, felaketlerin acılar yumağına dönüştürdüğü bu yaşlı kadının nesnel belleğinden silmiştir. Artık Tolgonay'ın son dayanağı, geçmiş mutlu günlerinin tek tanığı olan ve emekleriyle ömürlerinin gizemini işledikleri "sevgili tarla"sıdır.

3. İletişim belleği

"Onun iki masalı vardı. Biri kendisinini ve başka kimse bilmezdi.

**Ötekini ise dedesi anlatmıştı ona. Sonra iki-
si de yok olup gitti."**

(Beyaz Gemi)

Evrenin bilinci olan insan, aynı zamanda özgün bir iletişim düzeneğinin de kurucusudur.

İnsanın kendisiyle ve evrenle kurduğu ilişkilerde geliştirmeye çalıştığı anlam dizgeleri, evrenin yüzüne sinen yitik cennetin, yeniden keşfedilmesi, yeniden fethedilmesi, hatta yeniden yaratılması süreçlerinden oluşur. İnsan, biraz da bu yüzden bilerek kutsal kitaplardaki cennetten kovulmayı içeren günahı işleme yoluyla kendini gerçekleştirmek istemiştir. Kovulma motifli bu ilk günah, insan varlığının tanrısal alanın kontrolünden çıkarak kendilik olanaklarını yaratacak bir alan açma ve bu alanda kendi kesinliğini kavrama, yaşama tutkusundan kaynaklanmıştır, denebilir.

Ne var ki, insan, bütün yaratıcı özellikleri kadar, kendisini tahrip edecek olan özü de içinde taşımaktadır.

Aytmatov'un eserlerinde, insanın özgür istemini dışlayan bu tahrip edici süreç, kendiliğinden ortaya çıkmaz, ancak, olumsuz güdüleme ve yönlendirmeler sonucu işleme başlar.

a-Tıkanan erişim alanları

İnsani gelişme sürecindeki kazanımların kayıt merkezi ve varlık tabakaları arasındaki ilişkilerin ontolojik zemini olan iletişim belleği, bir veya en fazla üç-dört kuşaklık anıları ve bilgi birikimini kapsar. Genellikle içine doğulan bir ortam olan bu alan, kişilerin kendilerini gerçekleştirme sürecindeki kazanımlarıyla da gelişir ve zenginleşir.

Kuşağa özgülüğü ve sürekli devingenlik içinde bulunması dolayısıyla iletişim belleği, toplumun geleceğini ele geçirmek isteyen siyasal erk sahiplerinin daima ilgi odağı olmuştur. Bu alanın biçimlendirilmesi ve yönlendirilmesi bir bakıma toplumun biçimlendirilmesi ve yönlendirilmesi anlamı taşıdığından, yönetimin şimdilik ve yakın geleceğe yöne-

lik tüm pratik amaçları, dil ve iletişim belleğine yönelik yaptırımları gündeme getirmiştir.

Aytmatov'un eserlerinde, iletişim belleğinin sağlıklı işleyişi önündeki başlıca engel; ceberut ve mütecevaz bir merkezîyetçi anlayışın, insanları önceden belirlenmişlik çıkmazına tutuklayan sloganik dayatmalarıdır... İnsan, ister dini isterse siyasi bakımdan olsun kendi iradesini dışta bırakarak kurduğu her ilişkide kendini mahkum etmiş olur. Sabitcan, Tan-sıkbayev, Orozkul, Bazarbay, Grişan, Petruha, Koçkorbayev, Tanabay, Ordok, Abakir gibi kahramanların tamamı sloganik söylemlere tutuklanmış insanlardır. Bu anlatı kahramanlarının dünya ve yaşam hakkındaki konuşmalarına, önceden dinledikleri kulaktan dolma ve sloganik bilgiler yön vermektedir. Bu durum, onların başkaları ile ilişkiye geçmelerini önleyen büyük bir engel olarak karşımıza çıkar. İnsan ilişkilerinde kendilik zemini olamayan bireylerin sağlıklı, boyutlu ve yaratıcı birliktelikler kurması da mümkün değildir.

Gün Uzar Yüzyıl Olur'da Abdilhan, geleneksel söyleme tutuklanmış bir anlayışın insanlaşmış biçimidir. Kişisel inisiyatif ve iradesini toplumsalın baskısı karşısında tamamen yitirmiştir... Bu yüzden, Barakbay boyunun ileri gelenleri; *"Yaşına başına bakmadan, kendi onurunu, bizim onurumuzu ayaklar altına aldı..(..) hepimizi rezil etti! (..) Töreleri, gelenekleri ayaklar altına aldı."* Diye, Begümay adlı genç bir kıza aşık olan Raymalı Ağa'yı cezalandırma görevini Abdilhan'a verdiklerinde, bu kararın insani boyutunu hiç sorgulamaz.

Bu cehennemi yüz, **"Seni iyileştirmeye karar verdik!"** der ve sağaltma görevine, yaşlı akın'ın elinden tamburunu alıp yere çalarak, *"sığırtmacı ayakları altına alan öfkeli boğa gibi nazik aletin üstünde tepin(erek)"* başlar. Sonra Raymalı adıyla bütünleşen meşhur atı Sarala'nın eyerini baltayla parçalar, hırsını alamayınca Sarala'yı yere yatırıp zavallı atın gırtlığını keser.

Bütün erişim araçları (**tambur, eyer, at**) elinden alınan Raymalı, sürünerek de olsa Begümay ile görüşmeye gideceğini söyleyince, bu sefer onu sürükleyerek bir kayın ağacına bağlarlar; çevresinde ateşler yakılır, tütsüye verilir, kamlar ve şamanlar kötü ruhları kovarlar, hoca Kur'an'dan ayetler okur... Koca akın Raymalı, böylece **"iyileştirilmekte"**dir.

4. Kültürel bellek

"Yedigey, ölünce beni Ana Beyit'e göm.

Aral'la bu son görüşmemdir."

Kazangap

Tipik bir bozkır bilgisi olan Kazangap'ın "Yedigey, ölünce beni Ana Beyit'e göm. Aral'la son görüşmemdir." Sözleri, kendi içinde oturmayı başarmış bir insanın, fenomenolojik anlamda mekanla kurduğu özdeşliği yansıtmaktadır.

Yeryüzünün ruhunun insana geçtiğini söyleyen Hugo ne kadar haklıdır.

Kazangap bilge, erdemli kişiliği ve geçmişe ait değerlerin toplandığı bir arketip görünümüyle adeta bozkırın ruhudur. Yedigey'in "Türünün son örneği" diye tanımladığı bu insan, toprağa verilmek üzere hazırlanmıştır. Yani geçmiş zamanların erdemli bilgeliğini temsil eden "son örnek" artık yoktur, toprağa verilecektir. Fakat, Kazangap'ın emanet edileceği toprak, sıradan bir yer değil, yüzlerce yıllık geçmiş ile şimdi'nin üzerinde bulunduğu Nayman-Ana Gömütlüğü'dür. *Atalardan arta kalan*'i barındıran bu bellek mekanı, Aytmatov anlatılarındaki mekansal dinamizmin genel karakteristiği doğrultusunda 'anlam aktarıcı bir öge' olarak karşımıza çıkar. Kazak-Kırgız ruhunun topografik simgesi durumundaki Nayman Ana Gömütlüğü, Kazangap'ın tarihsel dizge içinde kendini insan olarak kesindiği, kimliğini onayladığı bir yerdir.

Yaşlı bozkır bilgisi, bu bellek mekanına gömüldüğünde halkının tinselvarlığı ile bütünleşerek ölümsüzleşeceğine inanmaktadır. Yedigey'e onun için vasiyet eder ve yine bu nedenle Yedigey, ısrarla bu defin işleminin "türünün son örneği"ne yakışır olması için çabalar. Çünkü kültürel bellek, iletişimsel bellekteki gibi belirsiz, törensiz katılıma izin vermez ve kendisiyle ilişkiye geçecek herkesi, özel günlere, ritüel hazırlık dönemlerine davet eder. Kişinin, bireysel ve toplumsal kimliğine ait temel parametreleri güvenceye aldığı, onadığı bu tür törenlere *katılım yükümlülüğü ve katılım hakkı* vardır. Kazangap'ın ölümü, hem kendisini hem de yakınlarını böylesi bir bellek koduna katılmak için "hak" ve "yükümlülük" sorunsalıyla yüzyüze getirir. Ne var ki, nesnelere ve deneyimsel bellek kodları tahrip edilmiş Sabitcan, Sarhoş Damat, Şaymerden, gibi karakterler, Tanrı'nın ve ataların tinsel varlığını içinde taşıyan kültürel bellek kodlarına katılım yükümlülüğü veya katılım hakkı diye bir değer anlayışına sahip değillerdir... Böylesi bir yabancılaşma, "katılım yükümlülüğü"nü saçmalığa, "katılım hakkı"nı da zaman kaybına neden olan 'boş uğraş'lar alanına dönüştürmüştür.

Bu bağlamda anlatılardaki Sabitcan, Tansıkbaev, Şaymerden, Orozkul, Bazarbay, Bos, Tanabay

vb karakterleri, düşünsel anlamda problem yitimine uğramış insanlar olarak değerlendirebiliriz. Problem yitimine uğrama, insanın, varoluşsal sorunlar/ın/a karşı duyarsızlaşması, hatta çoğu zaman kendisi için kurulan felaket sürecinin bizzat öznesi konumuna gelmesidir. Kişi böylece, Sabitcan örneğinde görüldüğü üzere; kodlarını çözemediği kültürel bellek değerlerine yabancılaşır ve daha da ileri giderek varlık sebebi olan bu değerleri aşağılar; "Eski māsallara kapılmışsın sen, Yedike. Adamlar burada dünya çapında uzay işleriyle uğraşıyorlar, sen de tutturmuşsun "Ana-Beyit'imiz! Ana Beyit'imiz!" diyorsun. Kimin işine yarar senin Ana, Beyitin?(..) ihtiyar ıvır zıvır işlerle kimsenin kafasını şişirmeye kalkma.(..) Senin Ana-Beyit'in bana vız gelir, tırıs gider." Toplu meditasyon mekanı olan yatılı okullar ve parti toplantı salonlarında çekilen nutuklar, öğretilen bilgiler, genellikle ülküsel olanın bayağılaştırılmasına yönelik bir amaç taşıdığından buralarda yetişen nesiller, Sabitcan'ın kişiliğinde öne çıkarak bu değerleri "ıvır zıvır şeyler" olarak görürler.

Bu durum Jolaman'a 'şiri' ile yapılan yalıtmanın Sabitcan'a sloganik söylemle yapıldığını göstermektedir. Mitik dönemde, bilinç köreltme aracı olarak kullanılan şiri'nin işlevini, şimdi'de, kitlesel yalıtımlar ve yapay cennet tasarımları için merkezce üretilmiş sloganlar üstlenmiştir.

Prof.Dr.Ramazan KORKMAZ KİMDİR?

Fırat Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı ÖĞRETİM Üyesi olan Korkmaz, halen Doğu Akdeniz Üniversitesi konuk profolarından. Edebiyat üzerine araştırma kitapları olan yazar CENGİZ AYTMATOV üzerine geniş araştırmalarıyla da biliniyor.

Nadir GEZER

ile
ÖYKÜ Üzerine:

*

Nilüfer ÜNVER ÖZYANIK*

*

Öyküyle Dolu Geçen 25 Yıl

maviADA ADINA Nilüfer Ünver Özyanık- Sayın Gezer ilk öykü kitabınız olan "Hanife Nine'den Öyküler"i okuyucuyla buluşmasının 25.yılındayız. Bu yapıtınızdan sonra "Yürüyen Gece, Puslu Hüzün, Kırılgan Umutlar, Şenlet Öğretmenin Destanı"adlı öykü kitaplarınız birbirini izledi. 2005 yılında ise "Yürek Bağı ve Küçük Şirin Evin Gizleri"ni okuyucuya sundunuz. On beş kitabınızın yarıdan fazlası öykü kitaplarından oluşuyor. Sorularıma bu noktadan başlamak istiyorum. Sizce öykü nedir? Sizi öykü yazmaya sürükleyen etkenler nelerdir?

N.Gezer- Sözlüklere göre öykü,"Gerçek ya da tasarlanmış olayları anlatan düzyazı türü olarak tanımlanır, ama her yazarın öyküye, öykü konusuna yaklaşımı başka başkadır. Böyle olunca öykünün tanımı da yazara göre az çok değişebilir. Gerçekte konuya yaklaşım ayndır diyebiliriz. Bu yaklaşım yazarın dünya görüşüne, yazın dünyasına, insana bakış açısına göre şekillenir. İnsanı sevmesine, insana karşı nefretine göre de öyküsü veya öyküye bakış açısı yön verir onun öykü dünyasına.

N.Özyanık- Peki öykünün romandan ayrımı nedir?

N.Gezer- Bu ayrımın oluşumunda konunun uzunluğunun kısalığının etkisi vardır, ama gerçek olan yazarın konuyu ele alışındadır. Ünlü Rus yazarı Çehov'un "Bozkır"adlı yapıtı buna örnek olarak gösterilebilir. Bu yapıt oldukça kapsamlıdır. Bu yapıtın arka kapağına düşülen notta şöyle denir:"Bozkır roman değilse bile uzun bir öyküdür .Çehov'un yazdığı öykülerin en uzunlarından, hem de en güçlülerinden biridir."(1) denilir. Romanda yazar daha bir özgürce konuyu ele alırken, öykü de bir kısıtlamayla karşı karşıyadır. Ele aldığı konuyu çok dikkatli irdelemek zordur.

N.Özyanık- Sizce kısa bir öykü mü, yoksa roman mı yazmak daha güçtür?

N.Gezer- Roman uzun soluklu, araştırmaya yönelik bir yazın türüdür. Yazardan büyük bir emek ister. Öyküyü, aynı şiir gibi bir anda yazarın usunun dolup boşalması gibi, yazarı disipline eden bir yazın türü olarak tanımlayabiliriz. Öyküde başıboşluk yoktur. Öykü yazarı çok sıkı bir yazma kaygısı taşır. Onun için yazar başıboşluktan uzaktır. Yazma disiplinine taşır yazarı öykü...

N.Özyanık- Masalla öykü arasında bir bağ var mı?

N.Gezer- Masal "genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların ya da tanrıların başından geçen, olağandışı olayların yer aldığı anlatı türü"(2) diye nitelenir. Yazarı belirsizdir. Ağızdan ağza değişime de uğrayabilir masal ama, öykünün geçmişine bir sınır çizilmiştir. Bir yazarı vardır ve yazarın geçmişi ve yazın yaşamı bellidir.

N.Özyanık- Gazeteci-yazar Oktay Akbal bir yazısında büyük öykü yazarımız Sait Faik Abasıyanık'ın iletisini şöyle dile getirmiş: "Yazmazsam deli olacak gibiyim!.." Bir yazar için bu iletinin önemi nedir?

N.Gezer: Bilindiği üzere Sait Faik Türk öykücülüğünün temel direklerinden biridir. Yazmaya, özellikle öykü yazmaya karşı büyük ve içten bir tutkusu vardır. Bu ileti onun dur durak bilmeden öykü düşündüğünü, yazdığını iletir okura. Ondaki bu olağanın ötesindeki yapısal güzelliği Oktay Akbal gibi ünlü bir dostunun okura iletmesi insanı bir yanıyla sevindirici, bir yanıyla da özendiricidir.

N.Özyanık- Siz öykü yazmaya ne zaman başladınız? Fen grubu öğretmeni olmanızın ve yıllarca bu alanda çalışmanızın öykü yazmada bu dalın yararını gördünüz mü?

N.Gezer.- İlk öykülerim Türk Dili Dergisi'nin Mart 1979 (sayı:336) yayımlandığına göre,1970'li yıllar öykü üzerinde çalıştığım yıllardır. O günlerde adı geçen derginin o sayısında iki öykümün bir arada yayımlanmış olması (Muhbir Halil ve Zeybek Ahmet) beni öykü yazmaya karşı yüreklendirmiştir. O yıllarda ve 80'li yıllarda sürekli öykü

öykü dosyası

ürettiğimi söyleyebilirim. Fen dallarındaki öğretmenliğim yazın dünyamda bir konuyu uzatmadan, özlü olarak anlatma gibi bir güzelliğe taşımıştır beni... Bu da oldukça yararlı bir sonuç değil mi?..

N.Özyanık: Gerçekten de öyle. Oysa, bazen bir gazetenin köşe yazısı, bir roman veya öykü okurken öyle uzun cümlelerle karşılaşırız ki, ne anlatıldığını algılamak da bazen zaman alıyor veya ne anlatıldığı hiç anlaşılamiyor...

Tekrar sizin yayın hayatınıza dönersek, bugüne dek sizi yerli yabancı yazarlardan kimler etkiledi? En çok etkilediğiniz bir öyküyü iletebilir misiniz?

N.Özyanık: Ben Köy Enstitüsü geleneğinden yetişmiş bir yazarım. Bu yüzden açıkça söyleyebilirim ki Mahmut Makal, Fakir Baykurt, Mehmet Başaran, Talip Apaydın, Adnan Binyazar, Emin Özdemir... gibi yazarlarla içli dışlı oldum. Onların yapıtlarında kendimi buldum. Özellikle öykü yazarları içinde Sait Faik, Sabahattin Ali, Oktay Akbal ve Orhan Kemal her zaman yanı başımda bulunan yazarlarımdır. Onlardan hem çok güzellikler öğrendim, hem de yazın dünyamın gelişiminin güzelliklerini onlarda buldum... Dış ülkelerden ise Rus yazarı Çehov en çok özenle okuduğum bir öykücüdür. Çehov'un Varlık Yayınları'nda yayımlanmış olan, Mehmet Özgül'ün çevirdiği "Köylüler" adlı yapıtıdaki "Vadide" adlı öyküsüyle, aynı yazarın öteki öyküleri elimden düşmeyen öykülerdir. Benim yazın dünyamda bir öykücü olarak Çehov'un apayrı bir yeri vardır...

N.Özyanık - Kendi öykülerinizden en çok beğendiğinizi okurlarımıza iletir misiniz?

N.Gezer- Yazarın her öyküsünün kendi üzerinde apayrı bir etkisi vardır ama, "Hanife Nine'den Öyküler" in ikinci basımına eklemiş olduğum "Bu Dağlar Eze Dağlar" ve "Varavara" adlı öykülerimin yeri benim için bambaşkadır...

N.Özyanık- Bu öykülerin kahramanları kimler? Öykülerinizin konusunu kısacık da olsa anlatır mısınız?

N.Gezer- "Bu dağlar Eze Dağlar"ın geçtiği kırsal kesim İnegöl'ün Eymir Köyüdür yani benim doğduğum köy. Bir çobanın masal anlatmaya yönelik yapısı, çocukların hayranlığını taşır. O yüzden yazarın bulunduğu eve akşamları gelmesi için büyük bir özlemle adı geçen kahramanı beklerler.

"Varavara" ise çok değişik bir yapısı olan, giyimi kuşu ile son kerte garip bir insandır. Ormanda nereye giderse gitsin topladığı çiçekleri, meyveleri cebinde taşır ve çocuklara dağıtır. Bu yüzden çok sevecen bir insandır çocuklar için. Hiç kimse onun gerçek adını bilmez. Ona konulmuş ad yeni bir addir ve adı Varavara'dır. Bu öykülerin her ikisi de gerçek birer öyküdür. Yaşamdan alınmıştır.

N.Özyanık- Öykülerde bir "ileti" var mıdır? Yoksa yaşamın kendisi mi bir öyküdür?, diye klasik bir soru sorsam, ne dersiniz?

N.Gezer - Ne tür bir öykü olursa olsun, onun insana bir iletişi mutlaka vardır. Kuşkusuz yazar insanın özünü konu etmişse, onun da insana bir iletişi olması doğal değil mi?

N.Özyanık- Öykü, insanların "düş gücünü" varsıllaştırma yönünde gelişmiş bir sanat mıdır?

N.Gezer- Bütün sanatların insanın düş gücünü tetikleyen bir yanı vardır. Öykü de bir yazın sanatı olduğuna göre, aynı masal gibi o da düş gücünü güçlendirir.

N.Özyanık- Ülkemizde genel olarak kitap okuma alışkanlığının düşük olduğunu biliyoruz. Okumadan, insanın yazın dünyasında gelişme olabilir mi? Kısaca söylersek okumadan yazma gelişebilir mi?

N.Gezer- Okumayan insan tez körelir. Okumak insanda düş gücünü sürekli tetikler, yeni üretilere sürükler insanı noğlunu... Onun için yazmayla okuma birbirini kesintisiz izlemelidir...

N.Özyanık- Çağımız bilgi çağı, bu çağ yeni bir çağla içli dışlı: "İnternet Çağı"... Yaygınlaşan internet çağı sizce kitabın yerini alabilir mi? Bu çağla birlikte "kitabın" iyice gözden düştüğü söylenmekte. Siz ne dersiniz?

N.Gezer- Kitabın kendine özgü bir sıcaklığı, insanın dokunma duyusuna derin bir etkisi vardır. Bir de elinizin altındaki kitap her an gözlerinizin önündedir. Kanımca internet çağı ne denli gelişirse gelişsin kitaptan ayrı düşmek olanaksızdır.

N.Özyanık- Çok güzel bir söyleşi oldu. Bize zaman ayırdığınız için teşekkür ederim.

N.Gezer - Bu güzel sorularla, benimle kurduğunuz sıcak iletişim için ben de teşekkürlerimi iletiyorum size...

- (1) Bozkır, Varlık Yayınları Basımı, Mayıs 1960
- (2) Dil Derneği Yayınları, Türkçe Sözlük Ağustos 2005 Basımı

Hikayenin Yıldızı Parlarken...

Ayşe Kilimci

Bundan bir hikayeci olarak en çok ben sevinç duyuyorum. Ama, acaba sahiden sandığımız gibi mi? Öyle olsaydı, usta Tarık Dursun K.: 'Ey hikaye okumaz milletim, hikaye günün kutlu olsun!' der miydi?

Hikaye insanın her şeyi unutup, yaşadığına şükretmesi. Yalnız olmadığının kutup yıldızı. Kör geceye sıkılmış kurşun. Düğümü çözmez belki, ama, ses getirir.

Bana sorarsanız hayatlarımızı güzelleştiren, sıkıntıları katlanılır kılan bir mucize, hikaye...

Zor da üstelik, şiirle atbaşı gider. Yazana kan terletir. Onca emekle yaratılır, okuyuvermesi kısacıktır. Aslında tam da günümüzün hızına uygun yazı türüdür, kısa, özlü, akıllı, okuyandan da aynı aklı, feraseti, güzellik mayasını bekleyen...

Gelir, sarsar, göze fer, akla açıklık, dünyaya güzellik katar,başınızın üstüne gökkuşağını çizer, çekip gider.

Öyle çabuk gelir,dünyanıza mührünü basar, öyle tez yok olur, şaşarsınız, ama siz artık onu okumadan önceki siz değilsinizdir, farklı ve daha güzelsinizdir...

Keşke insanlarımız güzel hikayeler okuyup, kendi hikayelerini de güzel yaşayabilseler... Hikayenin yıldızı sahiden parlıyor olsa keşke... Darlık en şiddetlendiği yerden açılmaya koyulmuş, belki bu sandığımız odur, yani dibe vurduğumuzun en kaçınılmaz olduğu günlerde, su yüzüne çıkmaya, kim bilir belki, neden olmasın sahici insan olmaya, başkalarını da fark etmeye, düşünmeye, sorular sormaya, insanlarla elele bir halaya durmaya yekindiğimizin vaktidir... Hikaye denen can simidine sarılarak koyulmaktayızdır bu dediklerimize... Ya da öyle olduğunu sanmaktayızdır...

Umutlu olmak istiyorum, olamıyorum. Çünkü pek çok alanda kısıtlı ve umarsızken tek birinde yükselişe geçeceğimize inanmıyorum...

Potansiyel okumaz yazmazlarımızla, kültür politikasızlığımızla, insanlığın ütopyaları yok edilip durmaktayken, çoğumuz dünyamızı kısıpırsızca seyredip dururken,

Koşuşturup hazlar keyifler peşinde dolanıp da düşünmeyi tartışmayı savsaklar iken, yalnızca oylanmayı yeğ tutarken, bana ne demekte bunca ısrarcıyken, kendimize bunca yabancılaşmış, yitip gitmişken, nasıl hikaye?

Dilimize sahip çıkamazken, hangi dünyanın ne tür insanı olacağımızı şansa bırakmışken, düşlerimiz, günlerimiz, sözlerimiz bir örnekken, bilmiyorum, nasıl olacak?

Ama mutlak olacak... Şu dünyada insana hikaye kadar yoldaşlık eden, onu tıptışlayan, aklına akıl fikrine ufuk katan bir başka yazı türü göstermek zorken sanırım bu dediğimiz olacak... Ana hakkı gibi tıpkı, geç anladık, daha da anlayacağız hikayenin görkemini, vazgeçilmezliğini. Ona can simidi diye sarıldıkça, diğer düğümleri de çözeceğiz. Hem dünya daha güzel olacak hem biz... Onun yıldızı parlarken ona uzanan ellere de yıldız tozu bulaşacak, ortalık ışıllı olacak...(Yamalıklı böğrüm, neler ister gönlüm...)

ÖLÜMÜN FARKINDA OLMAK

ZEYNEP ALİYE

Sanatı, öznel bir estetik üretim süreci olarak alıyorsak, amacını da tüketicisinde doyurucu estetik yaşantılar oluşturmaktır diye değerlendirebiliriz. DoYurucu estetik yaşantılar ilk bakışta, kişiden kişiye son derece değişkenlik gösteren talepleri içerir içermesine ancak göreceli bir kavram olan güzel değerlendirmesine, onu oluşturan evrensel kriterler baz alınarak bakıldığında kimi ortak noktalarda buluşulmaması da mümkün değildir.

Şurası kesindir ki, Güzel'i ancak ve ancak, öz ve biçemden oluşan ve sanatçının yeteneği, sezgileri yanı sıra kuşkuculuğunun zemin oluşturduğu yaratıcılığıyla harmanlanarak varlık bulan estetik üretim çabası yaratabilir. Yoksa kimilerinin savladığı gibi ortak bir güzel-güzellik anlayışı hiçbir estetik üretim için söz konusu edilemez. Çünkü bu, sanatı kalıplara sığdırmaya, matematiksel kesinliklere bağlamaya kalkmak demektir. Sanatı taraf olmaya götüren, kanatlarını kesen, özgünlüğüne ket vuran bu anlayıştır. Öte yandan 'Güzel' tanımlanması da ancak bu özgür bakıştan geçilerek kabul edilmelidir. (Ve bence, klasik konumuna taşınan güzellik bu anlamda bir kez daha sorgulanmalıdır.)

Sanatın biricik amacı kimilerinin savladığı gibi, 'Güzel'i yaratmak değildir elbette. Eleştirmenler, sanat tarihçileri, olaya bu açıdan bakıyor olabilirler. Ama aslolan, sanatçının yaratı sürecini tetikleyen ne olduğu değil midir? Öyle ya, sanatçı, bir güzellik anıtı oluşturmak amacını mı güder? Ya da olaya toplumsal açıdan bakanların savladığı gibi, toplumu daha ileriye, yukarıya ya da farklı bir yöne, aşmaya taşımak mıdır görevi?

Peki, şöyle soralım: sanatın görevi var mıdır? Sanatçıdaki görev bilinci midir üretimini hayatının anlamı hatta varlık nedeni haline getiren? Üstelik bizimki gibi sanatın hiçlendiği, küçümsendiği ülkelerde, 'rağmen, -a mukabil - karşın' gerçekleştirme cesaretini, gücünü, heyecanını veren.

Kendimi lam üzerine yatırıp gözlemediğimde karşılaştığım gerçekliğin, hiç de idealize edilene çakışmadığını söyleyebilirim. Ben niçin yazıyorum sorusuna misyon yüklemeye, kutsallık katmaya,

yüceltmeye çalışanların ne ölçüde samimi olduklarını sorgulayacak kadar da kuşku duyuyorum çünkü sonuçtan. Sanatsal üretimin öncelikle kişinin içindeki tepiden kaynaklandığına inanıyorum çünkü. Sanatın biricik amacı kendisidir, onun dışında hiçbir amacı yoktur noktasına da uzak duran bir yaklaşım benimkisi. Ancak, yazarak geçireceğim saatlerin bana verdiği mutluluğu başka hiçbir şey veremeyeceği için yazıyorum diyecek kadar da (şayet aşk'sa aramızdaki) bunun "öncelikle kendim için" amacına hizmet ettiğini söyleyebilirim.

Yazma aşkı değil de yazma tutkusu mu demelidir?

Çünkü öykü yazmak, beni yeni doğuşlara götüren kısa ölümler yaşadığım bir deniz belki de. Geceğin koynunda beliren aydınlığın usul usul ona nüfuz etmesine, yırtıp parçalayarak ele geçirmesine benzer bir duygu bu. Ancak işgalin, yok etme eyleminin sonsuza dek sürmeyeceğini bilerek. İşgal eden de işgal altındaki duyduğu acıyı, korkuyu, öfkeyi taşımaktadır sonuçta. Sonra yeniden sil baştan. Yani gün yeniden aydınlık; yeniden ölüm. Bir bakıma acının farklı tatlarının bir tayfta yaşanması. Beni bana götüren, yaşama sevincimi tazeleyen; öteki yüzüyle ölüm karşısında ne kadar çaresiz olduğumu her defasında yeniden gösteren, müthiş med cezir halleri.

İnsan belleği toplumsal belleğin bir uzantısıysa, ona derin bağlarla bağlıysa ve yazılanlar sonuçta o devasa belleğin yarattığı med cezir halleriyse bunu incelemek de ruh bilimcilere, sosyologlara, felsefecilere düşen görev. Sözün kısası, sanatçı büyük düşünmeden, büyük hesaplar yapmadan yazıyordur. Cennete gitmek adına iyi insan ünvanı edinmeye çalışanların samimiyezsizliğine benzetiyorum ben bu taktik hesaplarla, bir stratejist yaklaşımıyla hareket edenleri.

Kendi adıma, edebiyatı siyasetin yerine geçirecek toplumsal kurtuluşu sağlayacak bir kurtarıcı gibi görmedim hiçbir zaman. Siyasal ve ahlaksal sorunları çözmeye kalkarsa ne baş etmesi mümkündür, ne de zaten sanat yapıtı olarak kalması. Angaje olmuş, bir sav ileri sürerek kanıtlamaya çalışan yapıtın estetik yönü ne yazık ki feda edilmek zorundadır. Çünkü, siyasal ve ahlaksal bir tutumun başladığı nokta artık saf, tarafsız, özgür değildir. Hiçbir siyasal ve ahlaksal söylem düz olamaz.

Sanat aracılığıyla iletebileceklerimizin olması farklı bir konu. Ama öncelikle, yazdıklarımız kendi özgün dillerinde birer özgün deneyim olmalıdır. Her öyküyle dünya yeniden kurulur diye düşünüyorum. Yeni bir öykü, yeni bir gün gibi, yepyeni bir hayat

gibi soluklanır, vücut bulur; kendine özgüdür. Önceki yıllarda kalemimin ucundan damlayan mürekkebe karışarak, şimdiyse bilgisayar ekranının içine girip kaybolduğum bir sonsuzluk hali olur. Sanallığın içinde kurduğum gerçeklik, paradoksal bir durum gibi görünse de hayatın kendisi.

Öyküyle, sabahlar ya da geceler aynılaştıktan, daha doğrusu fiziksel yorgunlukların fark edildiği zaman dilimleri olmaktan çıkıyor, desem...

Bozuluyor kurgu, program; planlar alt üst oluyor. Bıçağın sırtında bir 'olmak ya da olmamak' ikileminde fiziksel yorgunlukların altındaki ruhsal gerçeklerle yüzleşiyorum ki beni doğuş ve ölüme götüren de bu yüzleşme oluyor, desem...

Dünyayı ve gerçek mutlulukları tanımak için yapılabileceklerin sıralanmasında belki de tek şey öykü yazmaktır bu yüzden. Kendime dolu dolu bir Günaydın diyebilmek için, aynaya gözlerimi kaçırmadan bakabilmek için... Ölümle yüzleşmek, hiçlikle burun buruna gelmek her insanın harcı değildir çünkü. Zaten kimi ölümler yaşamın ta kendisi, kimi yaşamlar da ölümün kapısı değil midir? Hayır, aptalca mutluluk düşleri kuranlara göre değildir gerçek öykü. Böyle demiş olmalı bir filozof. Her şey bir yana yaşamı fark etmek için ölümün farkında olmak gerek. Çünkü mutluluğu ancak keder kahr ormanından ölümü göze alarak geçenler hak eder(mi?). Öykücü, hayat suyunu bulunca hiç düşünmeksizin, hiçbir hesap yapmadan içine dalmazsa sonsuza dek yitirir öyküyü. Ondan sonra tek arkadaşı ölüme ve yaşama sınır olan ruhsuz bir bunalımdır; hüzün değil. Hüzün, sanatın dokusunu oluşturan malzemedir ki vazgeçilemez.

Sıcakkanlı insanları sever öykü; deniz gibi, gökyüzü gibi, yağmur gibi insanlarla aynı suda akmak ister. Yani dağ, yani nehir, yani deniz, yani fırtına gibi. Yani kelebek uçuşu, yani kozasını ören ipekböceği, yani uçurumundan akan su, yani sisin dağılmasıyla ortaya çıkan dağın görkemi, yani uçurumlar vadisi, yani doğanın tüm harikaları. Sanat, esin ve güzelliklerin kaynağıdır doğa. Ona yaslanmayan, ondan beslenmeyen her şey sahtedir, bayağıdır, sıradandır. Edebiyatın en temel, vazgeçilemez özelliği sahici olmak zorundalıdır. Kuş sesleri, kelebek uçuşları, dalga hışırtılarıyla yoğurulmuş huzurlu, dingin bir sabahta acının tokadını çarpmalıdır yüzümüze. Bir bakıma, narin bir kelebek kanadından dipsiz uçurumlara savurabilmelidir insanı.

Bir öykücü çoğunlukla, öykünün nereye yelken açacağından pek emin değildir. Ya da yarattığı kahramanlar, her zaman istediği kalıba girmeyebilir. Hayat her zaman kurgulanandan çok daha zengin sürprizlerle şaşırtır insanı. Kurgunun nasıl bir geli-

şim göstereceği bu bağlamda bilinemez. İşte yazar, ne getirip ne götüreceğini bilmediği bir öykünün kapısından yatak odasına, tüm savunma ve saldırı silahlarından arınmış olarak girebilir. Yoksa öykünün antresinde en çoğu da bekleme salonundan daha öteye gidemez.

Daha açık bir deyişle, oyalanıp durma hali.

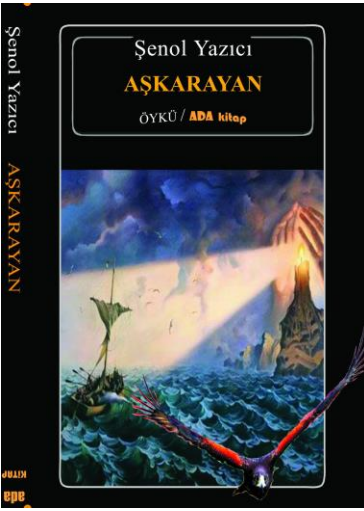
Yazar çırılçıplaksa eğer ve ruhu, öykünün sunağına uzanmaya hazırsa kendini açar ona. Der ki, "Sen olarak geldin. Hoş geldin."

Evet insanı mutlu edecek her şey doğada ama ona yani ormanın büyüdü çiçeğine ancak doğallığını korumayı başaranlar ulaşabilir. Yani hayatın en güzel damarından beslenmeyi seçenler. Sonuçta bir seçim olsa da aynı zamanda şanstır bu.

Ama sıcak çöl rüzgarlarında kavrulmayı göze alanlara vaha, yaşamının okyanusta bir kibrit çöpü olduğunu fark edenlere de istirdiyeden bir kucak gibidir. Yani gönül rahatlığıyla bırakabilir bir öykücü kendini yeniden doğuşa. Bana sorsalar 'Nasıl bilirsin öyküyü, nedir, neyin nesidir' diye, söyleyebileceklerim bunlar. Bende yarattığı etkilenim, bıraktığı iz, bu. Çöldeki kaynak suyum benim. Ayakta, dimdik kalabilmemin en önemli nedeni.

Öykü İnceleme

Yusuf YAĞDIRAN

**BİR YOKLUĞU ANLAMAK:
Şenol YAZICI ve AŞKARAYAN***

Şenol YAZICI / Öykü /
Ekim 2006, 128 Sayfa,
ADA kitap/İstanbul

Duraksız bir öyküdür yaşam: soluğunuza saklanan acı, yürümeyi öğretir size. Geriye dönme şansınız yoktur. Ya yaşarsınız ya da ölürsünüz. Aşk, öyküneceğiniz tek şeydir yol boyu. Düş kırğını olsanız da bitmez sesinizdeki arayış. Kanayan her yarıyı seversiniz, kabuk bağlamış olanlarını da kanatarak. Çünkü bu dünyada yaşamak, bir yokluğu anlamaktır.

Şenol YAZICI'nın AŞKARAYAN yapıtı, "yokluğun bilinci" olarak çıkıyor karşımıza. Söz konusu olan, bir öykücünün aşkla kanattığı üç öykü değil sadece. Yokluğa düşülmüş cesur ve ayık bir ses. Şimdi bu sesi arşınlayacaksanız, bir yokluğun kanatılacağını bilin. Sonunda tüm varsılığınızın bir hiç olduğunu anlayıp ölebilirsiniz.

Öznel olarak kısaca tanımlamaya çalıştığım AŞKARAYAN, "Ses", "Benim Kimsem Olsana" ve "Aşkarayan" adlı üç öyküden oluşmuş içsel bir yolculuk. Üç öykünün de temelinde aşk var. Her şeyin birbirine benzediği yerde başlıyor üçü de. Ve benzeşen her şey, ölüyor son söz söylendiğinde.

Öykücülerin, nesnelere ve insanları tanımlamak uğruna, sıfat çöplüğüne çevirdikleri yapıtlarını düşününce, Aşkarayan'ın gücünü de anlamaya başlıyorsunuz. Eylemlerin tanımlanmadığı yerde, varlığa dair ne söyleseniz boştur. Yazar, bu gerçekliğin yansımadır ki, çoğu öykücünün akıl edemediği şeyi yapıyor. Tümce içerisinde zarf kullanımını yoğunlaştırarak anlatıma derinlik ve acıcılık katıyor. Ancak bunu yaparken de gürültücü çoğunluktan ayrışıyor. Psikanaliz adına bir şey bilmedikleri halde, iki kitaptan sonra Freud'laşan tatlı su balıklarından alabildiğine uzaklaşıyor. "Yeryüzünde söylenemedik söz yoktur"un savunucularını utandırmak için mi bilinmez, "ben de hep bunu söylemek istemişim" dedirtiyor insana. Türkçeyi kullanmadaki ustalığı, tümüyle yalın satırlardaki gizemli müzikle sezdiriyor kendini. Örneksiz ve ilk olma saplantısından o kadar uzak ki, ne yöresel söylemlerle dolduruyor satırları, ne de zincirleme kargaşa tamlamalarıyla. Sözcükleri sahiplendikçe, ince bir yağmur işliyor içinize. Yazarın edebiyat eğitimi almış olması, öykülerin yüzüne de yansıyor. Söylemek istediğini söylüyor yalnızca: Ne fazla, ne eksik; ne ağırdal, ne basit...

Öykülerinde hakim anlatıyı tercih eden yazar, gözlem gücünü tiplerin anlatımında gösteriyor. "Ses" öyküsünde tanıştığımız muhtar ve karakol komutanının bize çok tanıdık gelmesi bundandır. "Aşkarayan"ın Hüseyin'i de güneş yanığı toy bir delikanlıdır, binlercesi gibi. Yazarın karakter yaratmadaki inanılmaz yeteneğine gelsek... Okuduğum kitaplar içinde, beni en çok sarsan iki karakter var: Suç ve Ceza'nın Raskolnikov'u ve Ş.YAZICI'nın Ses öyküsündeki Köse. Yazar karakter yaratmakta çok başarılı. Köse, insan ruhunun ulaşabileceği bütün karmaşayı içselleştirip özetleyen biri, ölmeden mezara girenlerden. Dışı Quasimodo, içi Kuyucaklı Yusuf. Ama hepsinden öte, o, Köse; sonsuza değin sesini arayan dilsiz bir neyzen... Şimdi öykünün özetlenmesini bekliyorsanız, bunun öykülere haksızlık olacağını belirtmek gerekir. Ancak sıra dışı bir filmin yaratımı için şunu söyleyebiliriz: Köse'nin "Ses"ine kulak verin.

Öyküdeki diğer kişilere gelince... Aşkarayan'da kısa süreli de olsa bize merhaba diyen Yargo, tipin sınırlarını zorlayan bir köylü. Portakal bahçelerinin ince ruhlı işçisi, karakteristik özellikleriyle belleğimizde yer etmeyi başarıyor. "Benim Kimsem Olsana"nın Yıldız'ıysa, öykünün kimsesiz ve buyurgan yüzünü tek başına çiziyor. Tutunduğu yerde ters yüz ediyor dünyayı. Biliyorsunuz ki o, zamanın kendisidir. Araya yıllar ve söylenmemiş sözler girmiş olsa da aşka kimse olunmalıdır. İnsanların isimlerinin,

onların insanlıklarına etki ettiğini söylerdi bir dostum. Şimdi ben de diyorum ki, öykülerin isimleri, onların öykülüklerine etki eder. Benim Kimsem Olsana, kimsesi olmayan bir umudu emanet ediyor bize. Belki bu yüzden, her sayfada daha yalnız hissediyorum kendimi. Keşke benim olsaydı diyorum. Bir öykü kıskanılır mı? Kıskanıyorum. Ama biliyorum ki Yıldız'dan başkası değil bana böyle hissettiren. Belki de yaşamım boyunca olmak istediğim insan olduğundandır. Her şeyi silip yeniden başlayabildiğinden. Sadece aşk için.

Öykülerinde genellikle dış mekânı kullanan Ş. Yazıcı, bu yolla eylem temelli akıcı bir olay örgüsü oluşturuyor. Anlık aktarımlarda ve ruh çözümlemelerinde başvurduğu iç mekân kullanımı ise, betimlemelerindeki zenginlikle kimlik kazanıyor. "Aslan yattığı yerden belli olur" misali, tüm kahramanları yaşadıkları yerlerle özetliyor aslında. Bu bağlamda görsel zekası gelişkin bir yazar olmanın avantajlarını çok iyi kullanıyor. "Ses" ve "Aşkarayan" da bire bir köy atmosferi yaratan yazar, "Benim Kimsem Olsana" da çizdiği kent ve kentli görüntüsüyle, dikkat çekiyor. Mekân tasarımında iğreti olan tek bir unsurun olmadığını görmek, gerçekçi yazın olgusunun varlığını da kanıtlıyor.

Zaman kullanımında, anlatının tüm olanaklarını kullanan Ş. Yazıcı, Aşkarayan'da evrenin bütününe sezdiren bir yolu seçmiş. Bireyin yaşamından yola çıkıp türün anlatıcısı rolünü de üstleniyor. Bu rol sayesinde de "dün", "an" ve "gelecek" kavramlarıyla varsıllaşan bir bütünlük yaratıyor. Zaman, bu kitapta yaşam sürecinin farklı noktalarını ifade etmiyor sadece, türe ait her şeyin farklı dönemlerdeki duruşunu ve evrimini de içeriyor; aşk olgusunun zamanla değişen ve değişmeyen her yönünü bütünlüyor. Felsefe, Edebiyat ve toplumbilimlerin potansiyelinde aşkın doğası ve metafiziği üzerine bir sorgu odası yapılandırıyor, yaratılış dinamiğini irdeliyor. Bu sorgulayış, Aşkarayan'ın kahramanı Gülbeyaz'da başka bir boyut kazanır: O bedenini ve ruhunu anlamaya çalışır. İçine sinecek yanıtı bulmadan da, evet demez... Öykülerin derininde, özellikle de kahramanların Saklıkentlerinde, yani yüreklerinde, kozmik bir zaman gizi yatıyor. Köse'nin, Yıldız'ın, Su'yun, Gülbeyaz'ın ve Hüseyin'in aşk karşısında sergilediği her eylem, evrenin farklı boyutlarında ve zamanlarında yaşamış, yaşayacak türlerin ortak tavrı ve yazgısıdır. Bazen ölümdür aşk, bazen yenden doğuş, bazense kaçış...

Prof. Dr. Şerif Aktaş'ın yapıt incelemelerinde özellikle üzerinde durduğu bir kavram var: Zihniyet. Her yapıtın, yazıldığı dönemin izlerini taşıdığı ger-

çeğinden hareket eden Aktaş, dönemsel yapı taşları saptanmadıkça, hiçbir yapıtın özüne ulaşılmasına sınıyor. Bu konu bizim için de büyük bir öneme sahip olduğundan, şimdi bu gerçeklik üzerine konuşmak istiyorum. Evet, Ş. Yazıcı'nın "Aşkarayan" yapıtını anlayabilmeniz için, bu toplumun 1900'lü yılların başından itibaren geçirdiği süreci çok iyi bilmeniz ve dönemi içselleştirmeniz gerekiyor. Aksi durumda ne Ermeni ve Rus öykü kahramanlarını, ne toprağa bağımlı feodal köy yaşantısını, ne de seksenli yılların düş kırğını bıçkın yüreklerini anlayabilirsiniz. Sonuç itibarıyla her insan, türün yaratıcısıdır ve öncesizlik yalnız yaratıcı sese aittir.

Öykülerin yapısal kurgusundaki en temel unsurlardan biri de olay örgüsündeki geçişlerdir. Serim, düğüm ve çözüm bölümleri olarak da bildiğimiz bağlantı noktaları, sağlıklı bir öykünün vazgeçilmezidir. Ş. Yazıcı, üç öyküde de bu bağlamda çok sağlam bir yapı sunuyor bize. "Ses" öyküsünde derede bulunan bir kadın cesediyle başlayan merak ve gerilim, Köse'nin öyküye girmesiyle yavaş yavaş artıp şiirsel bir sona varıyor. "Benim Kimsem Olsana" da, küllenmeye durmuş bir acının, umulmadık bir mektupla kora dönüşünü ve aslında hiç ayrılmamış iki insanın aşka kaçışını izliyoruz şarkı şarkı. Ve nihayet "Aşkarayan", Gülbeyaz'ın onlarca kez öldürüp tekrar dirilttiği bir umudu saklıyor kuşularımıza. Kördüğüm oluyor aşk. Bir yandan kanatıp bir yandan sağaltıyor yaralarımızı.

Son olarak Ş. Yazıcı'nın yapıtındaki can alıcı imgeleri seslendirmek istiyorum. İmgenin yalnızca şiire özgü olmadığı bir gerçek. Nitekim Aşkarayan, söylemedikleri de var ediyor kendini.

Köse'nin özlem duyduğu gücü, insanlardan görmek istediği saygıyı, dünyayı yerinden sarsma tutkusunu o kadar güzel anlatıyor ki bir "tüfek". Yaşama değgin tek umudunu da onunla gömüyor sesler mezarlığına. Tüfeğin sustuğu yerde, yitiriyor sesini aşk.

Gülbeyaz'ın koynuna sakladığı "portakal çiçekleri", bir kadın feryadı oluyor göğe karışan kokusuyla. O an seziyorsunuz, sahiplenilmenin insanın tek sığınağı olduğunu. Ve sahipsizliğin kirlendiğini masumiyeti. Aşkarayan oluyorsunuz çiçekten çiçeğe ölen.

Sonra bir mektup kalıyor avucunuzda. Buruşturdukça yok olacağını sanıyorsunuz. Yıllarca susturduğunuz sesi uyandırıyor. Kendinize dönüyorsunuz istemsiz. Var olduğunu sandığınız her şey, yoksullaşıyor ansızın. Yaşam, bedenini sese vermiş bir kâğıt parçasının izinde değersizleşiyor. Bir kimse arıyorsunuz yokluğunuza yüz olacak.

Şimdi aynaya baktığınız her an, bir yokluğu anlatıyor en çok. Kapamayın gözlerinizi. Kulaklarınızdaki uğultu hiç dinmeyecek. Yürüyün artık... Korkmadan...

Şu ana kadar yazmış olduklarımız, ne kadar tanımlayabildi "Aşkarayan"ı bilmiyorum. Sonuçta hiç kimse kendinden öte bir yere varamaz. Her söz kendinde bulur karşılığını ilk. İyisi mi kendi sözcüklerinle dinleyin Şenol Yazıcı'nın sesini. Bakarsınız yolda buluruz birbirimizi. Bir yokluğu anlayacak kadar cesaretiniz varsa.

Yusuf YAĞDIRAN KİMDİR?

1977 doğumlu Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni. Deneme, şiir ve eleştirileri dergilerde yayımlanan yazarın **GÜNDÜZ DERSEM ÇIKMA (İSTANBUL, EKİM 2006, ADA Kitap)** adlı bir şiir kitabı var.

Nadir Gezer
BURSA ve ÖYKÜ

Bursa, gerçekten tarihsel ve ekinsel yapısıyla bir birikim kentidir. Emeğin yoğunlaşmış yapısıyla da apayrı bir kenttir Bursa!.. Böyledir ama sözlüklerde, kitaplarda öykünün tanımında yer alan "gerçek ve düşsel olayları yazılı ve sözlü biçimde geliştirip anlatmaya çok uygun olan bu kentin yaratıcı gücü ne yazık ki kentten insana, insandan yazıya dökülmemiş, istenilen öykü birikimi de gerçekleşmemiş, öykü, gelişme ve oluşum ortamını bulamamıştır. Nedeni de oldukça açıktır, yaratılma ve yayımlanma ortamından yoksun kalmış, onun için de gelişme olanağı olmamıştır. Ne zamana dek sürmüştür bu?.. Kentin, yazın gelişiminde "dergi" denilen, sanatı yeşerten, sanatçıyı yazmaya özendiren, isteklendirilen dergilerin güncelleşmesine dek uzamıştır bu!.. çok açık bir dille söylersek, ne yazık ki bu tikanıklık 1990 yılına dek varmış, yeni bir sanat dergisi olan Biçem'e dek de sürmüştür... Ardından da birbirini izleyen sanat dergileri doğmuş, gelişmiş, sonra da batmıştır... Bu dergiler içinde en soluklusu yetmiş iki sayıyla Yeni Biçem olmuştur. Bu arada Düşlem yazın yaşamına başlamış, o da yirmi dört sayılı bir ömürden sonra yazın yaşamından çekilmiştir. Bu dergilerin ardından Bursa Defteri'yle Akatalpa gelir gündeme.

Bütün bu dergilerden sonra 2002 GÜZ'ünde edebiyatçı / yazar Şenol Yazıcı'nın **Kimse-Siz** dergisi çıkar karşımıza!.. Bir yıl yayın yaşamını sürdüren Kimse-Siz, yine yeni ürün sahiplerinin ilk yazılarının yayımlandığı büyük boyutlu bir dergi niteliğine ulaşır. Bursa yeni yazarlar kazanır, yazın yaşamına değişik bir yazın havası getirir... Sonra yine durgunlaşır Bursa yazın havası.

Ta ki 2006 Yılbaşına kadar. Yeni büyük boyutlu bir dergi gelir Bursa'ya: **maviADA**. Sahipliğini ve yayın yönetmenliğini Şenol Yazıcı'nın yaptığı dergi düzyazı ağırlıklıdır ve ulusal çapta dağıtılacaktır.

Bu arada kentimiz yazınının gelişiminde büyük emek sahibi olan Yılmaz Akkılıç'ı, Nahit Kayabaşı'nı, Ramis Dara'yı, Şenol Yazıcı'yı anmadan geçemeyiz. Onların emeklerinin Bursa yazınının gelişimine önemli katkıları olmuştur, kentin sanat yönünden gelişimini onurlandırmışlardır!.. Biçem'in, Düşlem'in, Kimse-Siz'in yayınlarını durdurmaları

kentimiz yazını için gerçekten büyük kayıp olmuştur!..

Bir kez tohum atıldı mı, ölümleri yeni doğumlar izler. Mart 2002'de dıştan bakıldığında bir okul dergisi izlenimi veren, gerçekte pek çok Bursalı sanatçıyı günyüzüne çıkararak, tanınmış sanatçılarla sıcak bir iletişim kuran ve yaşamı yalnızca on bir sayı süren Yansımalar dergisini de anmadan geçemeyiz. Sahipliğini Yıldırım İlçesi Milli Eğitim Müdürü Zeki Baştürk'ün üstlendiği ama, sanat yükünü Şaban Akbaba ve Yusuf Yağdıran'ın üstlendiği bu alçakgönüllü dergimiz de görevini büyük bir içtenlikle yerine getirmiş, sanat yönünden pek çok gencin, öğretmenin, sanatçı dostların ilk ürünlerinin yer almasını sağlamıştır.

Şimdi ulusal çapta yayına başlayan ülkenin bir çok ünlü kaleminden de destek alan Şenol YAZICI'nın sahipliğini ve yayın yönetmenliğini yaptığı maviADA bu anlamda Bursa için beklenmedik sevindirici bir sürpriz olmuştur. Büyük boyutlu elli iki sayfalık düz yazıya ağırlık veren dergi, yazarların, dışa açılması, ulusal kültür sanat ortamında okurlarıyla buluşması için yeni bir umut olmuştur.

Bu arada Bursa basın dünyamızın bu yöndeki katkılarını da unutamayız doğrusu... Basınımızın çabalarının ayrı bir yeri vardır sanatçıların gönlünde...

Şunu da imlemek gerekir ki öykü söz konusu olunca gencecik yaşında yitirmiş olduğumuz Yücel Balıku'yu, Şenol Yazıcı'nın gerçekçi öykücülüğünü, Nadir Gezer'i, çocuk öykücüsü Şaban Akbaba'yı, ikibinli yıllarda aramıza katılan Kemal Selçuk'u belirtmek gerek.

Bursa sanat dünyasında bütün bu gelişmeler olurken, öykü dünyasında bir yeri olan Yücel Bayku'nun Öykü Atölyesi gelir gündeme. Kitabevi'nin sahibi Dilek Çelebi'nin desteği ve yardımıyla yaşama geçen bu atölye Bayku'nun zamansız kaybıyla bir süre ara verdiyse de, Nahit Kayabaşı ve Kemal Selçuk'un katılımıyla işlevini sürdürdü. Olay gazetesinin çıkardığı Bursa'da Yaşam adlı derginin editörlüğünü yapan Kayabaşı, belli bir aşamayı geçen beş adayın öykülerini dergide yayımlar. Onların önünü açar, ilk öykülerinin yayımlanma mutluluğuna kavuşturur onları... Böylece bu beş öykücümüz de Bursalı öykücüler kervanına katılıverirler...

Öyküleriyle umut veren bu arkadaşlar şunlardır:

"Yeşil Şehre Dönüş" öyküsünün yazarı daha önce adını anmış olduğumuz Nursel Aras'tır... Yayınlanan yapıtının adı da "Kara Üzüm Salkımı Hüzünle"...

"Kiraz Mevsiminde" öyküsünün yazarı Aysel Karaca'dır. Ayrıca bu yazarımızın Yansımalar dergisinde denemeleri yayınlanmıştır.

"Gezgin'in Aşkı" adlı öykünün yazarı Pelin Yılmaz'dır. Onun ilk sanat denemelerini Bursa Sanat, Bursa Life, Yaşama Sanatı, dergilerinde fotoğraf yazılarıyla tanıdığımız yazar, Bursa Defteri'yle Akaltalpa'da da denemeleriyle, Yaşama Sanatı'nda da öyküleriyle çıkar okurun karşısına.

"Binbir Bursa Masalları" adlı öykünün yazarı da Beyza Ersoy'dur. İlk yazıları "Kimse-Siz" dergisinde yer almıştır. Adı geçen dergide üç şiiri yayımlanır, Yansımalar'da da bir öyküsü ...

Yitik Şehir" adlı öykünün yazarı Serap Yenilmez'dir. Esra Ersoy. "Mutlu Yaz" öyküsüyle Yaşar Nabi Öykü yarışmasında dikkate değer bir öykücü olarak değerlendirilir.

Bursa'nın daha nice öykücü ve öykü dostlarına kavuşması dilek ve umudunda olacağız.